

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«Місцеві діалекти і літературна мова: методичні засади
вивчення в школі»**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Українська мова і література»

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.01 Українська мова і література

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1
від «29» серпня 2023 р.

м. Івано-Франківськ – 2023

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Місцеві діалекти і літературна мова: методичні засади вивчення в школі
Викладач	Кандидат філологічних наук, доцент Бігусяк Михайло Васильович
Контактний телефон викладача	0506112037
E-mail викладача	bihusjak@ukr.net
Формат дисципліни	очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p><u>Предметом</u> навчальної дисципліни є вивчення української літературної мови в її взаємодії з територіальними діалектами, спрямований на поглиблення теоретичної і практичної підготовки з фаху. Йому відводиться особлива роль у підготовці майбутніх учителів-словесників. Саме ця навчальна дисципліна дає студентам такі необхідні знання зі специфіки взаємодії двох форм національної мови на різних етапах її історичного розвитку, що має важливе значення для глибокого і повного розкриття джерел формування сучасної української літературної мови. Курс має також прикладний характер.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p><u>Метою</u> вивчення навчальної дисципліни є вивчення всього комплексу питань взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів на різних етапах її історичного розвитку, набуття майбутніми вчителями-філологами необхідних знань і методичних навиків при викладанні шкільних курсів української мови та літератури в умовах активної діючих говорів південно-західного наріччя, а також оволодіння методами проведення позакласної та факультативної роботи з української мови.</p> <p style="text-align: center;">Основними цілями вивчення навчальної дисципліни є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - загальнотеоретичні питання типології взаємодії української літературної мови та територіальних діалектів, засвоєння основних термінологічних понять: національна мова, українська літературна мова, мовна норма, діалектна норма, культура мови; - освоїти методику проведення занять з подолання акцентних діалектних особливостей у вимові окремих слів школяра; - окреслити особливості сучасного побутово-розмовного мовлення Галичини; - методологічні прийоми по подоланню основних діалектних помилок у вимові учнями голосних і приголосних звуків; - система методологічних підходів до вивчення шкільних курсів лексики та фразеології, граматики, стилістики української мови в умовах діалектного оточення; - культура ділової комунікації у шкільному курсі української мови в умовах діалектного оточення; - форми позакласної та факультативної роботи в умовах діалектного оточення. 	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<p>Інтегральна компетентність (ІК) Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми в процесі педагогічної діяльності навчання, що передбачає здійснення інновацій</p>	

у сфері освіти, застосування певних теорій і методів відповідних наук і характеризується невизначеністю умов і вимог, здатність майбутнього фахівця забезпечувати навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах, що передбачає застосування певних теорій і методів відповідних наук і характеризується комплексністю.

Загальні компетентності:

2. Знання та розуміння предметної області й професійної діяльності вчителя.
3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології в практичній діяльності.
4. Здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях.
5. Здатність вільно і грамотно, усно та письмово спілкуватися державною мовою, утверджувати національні гуманістичні ідеали, мовне й культурне багатство України.
11. Здатність до побудови та реалізації власної траєкторії навчання упродовж життя (навчання та самоосвіта), коригування власної професійної діяльності в контексті основних професійних вимог до вчителя.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

1. Здатність активно застосовувати професійно-профільні знання, уміння й навички з мовознавчих, літературознавчих, психолого-педагогічних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів із використанням передових освітніх технологій.
4. Здатність кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, підходи, прийоми і засоби формування комунікативної компетентності учнів закладів середньої освіти.
7. Здатність до реалізації виховної функції під час навчання.
11. Здатність використовувати сучасні методологічні засади предметної спеціалізації, теорії й історії української мови та літератури, дисциплін за вибором мовознавчого та літературознавчого спрямування, орієнтуватися в сучасному українському літературному процесі з настановою на практичне втілення в освітньо-професійній діяльності.
12. Здатність застосовувати сучасні методики й освітні технології викладання української мови та літератури (зокрема інформаційні) для забезпечення якості навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.
13. Здатність реалізовувати ефективні підходи, принципи, стратегії, технології, методи, прийоми вивчення й викладання української мови та літератури на підставі передового досвіду; розробляти навчально-методичні матеріали для проведення занять (зокрема в інтерактивному режимі).
15. Здатність кваліфіковано аналізувати навчальні матеріали й добирати посібники й підручники, які найбільше відповідають цілям і умовам навчання.
17. Здатність ефективно і компетентно брати участь у різних формах наукової комунікації (конференції, круглі столи, дискусії, наукові публікації) в професійній сфері.

Програмні результати навчання:

2. Знати і розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української мови і літератури, вміти застосовувати набуті знання у професійній діяльності.
3. Знати норми української літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.
4. Характеризувати регіональні особливості фольклору та діалектного мовлення, застосовувати набуті знання під час проходження відповідних

практик та в практичній роботі вчителя.

7. Мати навички пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел, кваліфіковано презентувати результати професійної (педагогічної, наукової, інноваційної) діяльності із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

10. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

17. Уміти аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати наукових досліджень у сферах літературознавства, мовознавства, методики навчання фахових дисциплін.

20. Дотримуватись правил академічної доброчесності.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
практичні заняття	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ вибірковий
восьмий	014 середня освіта	четвертий	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин		
	Лекції	Заняття	Самостійна робота
Тема 1. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах.	2	2	10
Тема 2. Говори південно-західного наріччя в історії формування літературної мови.	2	2	10
Тема3. Методологічні аспекти вивчення шкільного курсу фонетики літературної мови в умовах діалектного оточення.	2	2	10
Тема 4. Система методологічних засад щодо вивчення шкільних курсів			

лексики та фразеології в умовах діалектного оточення	2	4	10
Тема 5. Методологічні засади вивчення шкільного курсу граматики української мови в умовах діалектного оточення.	2	4	10
Тема 6. Позакласна та факультативна робота з української мови в умовах діалектного оточення.	2	4	10
Загальна кількість годин	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання курсу відповідає критеріям оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в університеті. За вивчення дисципліни студенти отримують максимально 100 балів. Зокрема, за роботу на практичних заняттях – максимально- 40 балів, за виконання контрольної роботи – 10 балів, за індивідуальне завдання – 10 балів, за самостійну роботу – 40 балів.
Вимоги до письмових робіт	Письмова робота складається з двох завдань: розкриття теоретичних питань – 5 балів та укладання списку найуживаніших слів, у яких допускаються акцентні помилки – 5 балів; терміни написання роботи – передостаннє практичне заняття.
Практичні заняття	Закріплення й повторення теоретичних питань з усіх розділів курсу. Вироблення методологічних навичок при викладанні шкільних куосів фонетики, лексики, фразеології, граматики та стилістики української літературної мови в умовах діалектного оточення.
Умови допуску до підсумкового контролю	Умовою допуску до підсумкового контролю є отримання позитивної оцінки зі всіх видів робіт (максимально 50 балів, мінімально 25 балів). На рейтингову оцінку впливає присутність здобувача на лекційних і практичних заняттях, його успішність та активність у процесі виконання практичних завдань, написання контрольної роботи, вчасне і належне виконання самостійної та індивідуальної роботи, відсутність пропусків та запізньєнь на заняття.
Підсумковий контроль	Форма контролю: залік; форма здачі: письмова залікова робота – написання конспекту уроку на одну із тем (за вибором студента) шкільного курсу української мови із використанням місцевого

діалектного матеріалу.

7. Політика навчальної дисципліни

Письмові роботи. Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до “Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника”, та індивідуальним графіком, відповідно до “Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника” <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. Форму письмового виконання роботи втілено на практичних, індивідуальних заняттях, під час написання контрольної, самостійної роботи чи виконання індивідуального завдання.

Академічна доброчесність. У “Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника” встановлено морально-етичні принципи та правила поведінки для всіх учасників навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій навчальній і викладацькій діяльності зобов’язані діяти порядно, доброчесно. <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>

За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає “Комісія з питань етики та академічної доброчесності” при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі. <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>.

Відвідування занять. Урегульовано “Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника” <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>.

У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання вхідного поточного підсумкового контролю.

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує “Положення про визнання результатів навчання здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника”. <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>

Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemu, EdEra та ін..

8. Рекомендована література

1. Атлас української мови. К., 1984. Т.1; 1988. Т.2; 2001. Т.3.
2. Батюк Л.І., Голянич М.І. Виховання мовної культури учнів в умовах діалектного оточення: методичні рекомендації. Івано-Франківськ: Галичина, 1992. 20 с.
3. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. К., 1980. 246 с. (http://lib.pu.if.ua/opus_do.php?id=452).
4. Грещук В.В. Діалектна диференціація: регіональний аспект. *Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект: монографія*. К.; Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. С. 55-78.
5. Грещук В.В. Південно-західні діалекти в українській художній мові. Нарис. Івано-Франківськ: ПНУ, 2010. 303 с.
6. Гриценко П.Ю. Діалектизм. Діалектологія. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С. 151-152; 154-156.
7. Гриценко П.Ю. Етнографізм. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С.184.

- 8.Дороз В. Авторська програма факультативного курсу “Українська мова в діалозі культур” (для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів). *Українська мова і література в школі*. 2009. № 3. С. 49-55.
- 9.Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навч.посібник. К.: ЦУЛ, 2008. 386 с.108.Дубовий С. Роль позакласної роботи у формуванні творчої особистості учня. *Рідна школа*. 2012. № 3. С.61-63.
- 9.Єрмоленко С.Я. Культура мови. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С. 298-299.
- 10.Єрмоленко С.Я. Мова фольклору. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С. 370-371.
- 11.Єрмоленко С.Я. Норма мовна. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С. 438-439.
- 12.Железняк М.Г. Норма в діалектах. *Українська мова. Енциклопедія*. К., 2007. 3-є вид., з змінами і доп. С. 438.
- 13.Кобилянський Б.В. Діалект і літературна мова. К., 1960. 276 с.
- 14.Кононенко В.І. Побутово-розмовне мовлення галичан. *Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект: монографія*. К.; Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. С. 97-114.
- 15.Краснобаєва-Чорна Ж.В. Культура мови та мовлення: навчальна програма факультутиву. 8 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 1. С.33-39.
- 16.Лесюк М.П. Взаємодія діалектно-територіального та літературного мовлення. *Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект: монографія*. К.; Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. С. 79-96.
- 17.Логвіненко Н. Факультативи як форма організації диференціації та індивідуалізації навчання старшокласників. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 9. С. 43-48.
- 18.Матвіяс І.Г. Діалектна основа вокалізму в українській літературній мові. *Мовознавство*.2004. № 4. С.15-24.
- 19.Матвіяс І.Г. Діалектна основа консонантизму в українській літературній мові. *Мовознавство*.2005. № 2. С.32.40.
- 20.Матвіяс І.Г. Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2007. № 1. С.38-46
- 21.Матвіяс І.Г. Діалектна основа словозміни в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2006. № 5. С.52-65.
- 22.Матвіяс І.Г. Діалектна основа української літературної мови в першій половині XIX ст. *Українська мова*. 2003. № 2(7). С. 35.
- 23.Матвіяс І.Г. Діалектна основа української літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 6. С. 26-36.
- 24.Матвіяс І.Г. Українська мова і її говори. К., 1980. 164 с.
- 25.Сердега Р.Л. Українська діалектологія: навч.посібник. Х.: ХНУ, 2011. 156 с. (http://lib.pu.if.ua/opus_do.php?id=1153).
- 26.Степанюк С. У світі фразеологізмів: [заняття у фразеологічному гуртку]. *Дивослово*. 2017. № 10. С. 29-32.
- 27.Ткачук М. Діалектна мова і нормативна лексикографічна практика. *Українська мова*. 2018. № 3. С. 54-66.
- 28.Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К., 1977.
- 29.Українська мова: навчально-методичні та виховні аспекти. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції. /Ред.-упор. В.Грещук. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 236 с.
- 30.Усатенко Т.П. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів: посібник для вчителів. К., 1984. 128 с.
- 31.Фразеологізми у говорах Богдана Лепкого: словник. / Гол.ред. Панцьо С.Є. Тернопіль: Джура, 2010. 224 с.

32. Франко І.Я. Літературна мова і діалекти. *Франко І.Я. Твори: у 50-ти т. т. 37. С. 205-210.*
33. Шевченко. Франко. Стефаник: Матеріали міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 14-16 травня 2001 р.). Івано-Франківськ: Плай, 2002. 498 с.

Бігусяк Михайло Васильович
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови